

CARRER DE PROVENÇA

Moltes vegades ha estat formulat, amb raó - jo mateix^{el}/dec haver articulat el plany que la manca de documents autobiogràfics complets, diaris i memòries, privi les lletres catalanes d'un element preciós per a la crítica i la història literàries com són aquestes aportacions personals que a totes les literatures constitueixen un capítol indispensable de la literatura - i no solament de la literatura, sinó de la història. A França, a Anglaterra, als Estats Units, els llibres de memòries són l'aportació obligada de tota persona que hagi tingut un paper destacat, com a protagonista o com a espectador privilegiat, en els esdeveniments de caràcter públic. A Catalunya, això no s'ha produït mai. A desgrat dels admirables esforços de valoració i interpretació d'Alexandre Galí, el "Calaix de Sastre" del Baró de Maldà està a milers de llegües de distància de les memòries del Cardenal de Retz, de Saint Simon o de James Boswell. Els dos textos autobiogràfics de Joan Maragall ens fan planyer encara més que aquell gran esperit no ens hagués deixat unes memòries. I les de Verdagner o de Guimerà, de Prat de la Riba i de Macià, de Cambó i de Companys haurien servit, si haguessin existit, per a aclarir, si més no amb llur visió personal, èpoques i esdeveniments molt importants de la nostra vida col·lectiva de catalans.

Es possible que aquesta manca de textos autobiogràfics tendeixi a corregir-se. Publicats o en curs d'edició, els llibres de memòries de Carles Soldevila, d'Agustí Esclasons, de Josep M. de Segarra, d'Amadeu Hurtado, de Claudi Ametlla, d'altres encara que deuen existir i esperen un temps més oportú per a ésser publicats, contribuiran d'una manera importantíssima a aclarir la visió que podem tenir dels darrers cinquanta anys, tan intensos, de la nostra història.

No he tingut pas tantes pretensions en emprendre el meu intent d'autobiografia sincera, obra intermitent, que m'acompanya fa uns quants anys en la meua desordenada tasca d'escriptor català. El títol ja ho vol dir: "mentre encara me'n recordo" procuro de dur al paper els episodis més significatius, o que a mi més impressió m'han produït, d'una vida vulgar de barceloní, en la qual els grans trasbalsos col·lectius han tingut un reflexe més o menys intens. Potser no cal esperar als seixanta anys per a començar unes memòries. Es probable que les meves triguin encara molt de temps a^h estar llestes i, àdhuc en estar-ho, més encara a ésser publicades. Però l'evocació del passat té els seus encisos, innegables en el cas del protagonista, i que de vegades aquest encerta a encomanar als seus lectors. Que els de "Pont Blau" em perdonin la part de pretensions i la d'imprudència que té d'ofèrir, a una edat que ja comença d'ésser madura i no és encara respectable, un fragment, el primer, d'aquestes memòries que no sé pas si un dia o altre arribaran ~~al capítol~~ a llur capítol final.

R. T.

Vaig néixer, el dia nou de març de 1906, a Barcelona, en un primer pis - exactament, al primer pis, primera porta - de la casa número 209 del carrer de Provença. La casa encara existeix, i probablement durarà

molt de temps, salvant les catastròfiques eventualitats a què esten exposades, en aquesta època, les construccions urbanes. En aquell temps, era una de les més modernes del carrer, a aquell fragment d'Eixample, situat entre els carrils del tren de foc del carrer de Balmes - tancats encara entre barrots de fusta - i els del tramvia de via estreta del carrer d'Aribau, era un dels més poblats de la quadrícula. Hi influïa, sens dubte, que aquell carrer de Provença - altrament ben poc diferent dels altres que li eren paral·lels o perpendiculars, dintre la quadrícula uniforme del pla Cerdà-Jaussely - havia estat la ratlla divisòria entre els termes de Barcelona i de Gràcia, i que continuava essent final de trajecte per a les línies de tramvia, com també parador (apeadero, en dèiem) del tren de Sarrià. Rivalitzant sense gaire glòria amb la plaça Cerdà, a la dreta de l'Eixample, la cruïlla Universitat-Provença, a l'esquerra, era una de les més antigues: vull dir de les primeres que havien estat edificades en llurs quatre cantonades. Més o menys alterades, les cases que ocupaven aquells xamfrans segueixen mostrant llur fesomia menestral i vuitcentista. Una de les cantonades - la més pròxima a la casa on vaig néixer - estava en part ocupada per una fleca, que fou propietat dels meus avis materns. Allà havia nascut la meua mare.

Ignoro si els meus pares van estrenar el pis. No ho crec, però en tot cas van ésser dels primers llogaters de la casa. S'havien casat la vigília de Pasqua Granada de l'any anterior i havien anat a viure en un lloc remot: davant del Pont del Mico, al carrer d'Aragó més enllà de Muntaner. Devia semblar-los un desert i, a més, excessivament allunyat del forn del carrer de Provença. El cas és que pocs mesos després van anar a ocupar el pis d'aquella casa moderna i modernista, que tenia l'avantatge d'estar a tan poca distància de la botiga de la meua àvia.

Era un temps, que havia de durar encara una vintena d'anys, on trobar pis a Barcelona era cosa molt senzilla. Les depreciacions oficials o efectives de la moneda no havien anat reduint la part proporcional que el lloguer representava en un pressupost familiar. Hom hi destinava, teòricament, un vint-i-cinc per cent dels ingressos, i una casa rendia gressament un vuit o un deu per cent. L'Eixample i tots els altres espais encara indelimitats que ajuntaven la vella urbs amb les viles agregades, oferien amples espais per a l'edificació. La gent es canviava de casa amb molta facilitat, i les conductores feien molt més viatges que ara, traslladant mobles, atuells i matalassos d'un extrem a l'altre de la ciutat. Per a les mestresses de casa, anar a veure pisos per llogar era una distracció ben digna d'ocupar un parell de tardes setmanals. I, de vegades, arribaven a engrescar-se tant en el joc, que decidien de sobte d'instalar la família en un d'aquells pisos enormes, amb davants i darreres, galeries coberta i descoberta, tribuna, set o vuit cambres, sala, menjador, un parell de "comunes" - rarament waters - i un lavabo generalment esquifit - les banyeres essent encara un luxe reservat, com la calefacció; a hotels i edificis de molt de preu - amb, això sí, un o dos recambrons de "mals endreços", coneguts invariablement per "quarto fosc", i sense els quals les mestresses de casa no haurien sabut com organitzar llur estatge.

Aquella casa del carrer de Provença, amb els seus empaperats de flors, els mosaics multicolors i els sostres decorats amb guix i motllures pintades, devia fer el seu goig. Tenia uns balcons de ferro forjat, plens de ramatges, ideals per a passar-hi el cap mentre no arribaves a la barana, i una galeria que donava a amples espais per edificar, on pas-

turaven cabres (on deuen esbargir-se, ara, les cabres de la llet? Però, és que encara existeixen, les cabres de la llet? No ho sé pas.) Una de les particularitats de l'edifici era que tot un costat del nostre pis era esbiaixat, perquè el terreny de la finca havia estat limitat per un dels marges de la Riera d'en Malla. Aquest hipotètic curs d'aigua, famós un dia en els annals de l'incipient Eixample, ja estava aleshores dominat, del carrer de València per avall, i no restava rastre del seu llit en els indrets de la Rambla de Catalunya on abans s'expandia. Però al costat de la nostra casa, com a l'altra banda del carrer, seguia encara visible el sorral eixut per on, un dia, baixaven turbulentes les rierades. I tot de peces de la casa eren curiosament trapezoidals per culpa de la Riera. No sé per quines raons, al cap d'un quant temps d'haver jo nascut, vàrem canviar-nos al tercer pis, on havia de néixer la meva germana. Però un any i mig després, en tornar d'un viatge a Amèrica del qual ja tindré ocasió de parlar, trobàvem desllogat aquell primer, primera, on jo havia nascut, i tornàvem a encabir-nos-hi tots quatre.

Barcelona, amb un lleuger matís gracienc, jo ho era també per part dels meus pares. Ell, vuitè germà d'una família sitgetana, havia nascut trenta-un anys abans al carrer de Basea, en una de les cases destruïdes per la Reforma. Tots els seus germans havien nascut a Sitges, però ell arribava al món en l'època barcelonina del meu avi - una època d'esplendor que havia d'ésser-li finalment funesta, al bon Bon Antoni Tasis i Forment. En quant als meus avis materns, empordanesos - fill de Torroell de Montgrí ell i la seva muller nada a l'Estartit, que és oficialment una barriada d'aquesta vila, per bé que en la realitat esiguin cordialment desunits - s'havien establerts, poc després de casats, a Barcelona. Havien tingut diverses fleques: una a la Baixada de Cervantes, l'altra al carrer de Ferlandina, i la darrera, en ple Eixample, a la cantonada Provença-Universitat. Instal·lar aquesta era gairebé una aventura, en aquella època, però tot fa pensar que fou bastant reeixida. Els fills d'aquest matrimoni trasplantat a la ciutat havien anat naixent en els distintes domicilis - no cal dir que a cada una de les fleques hi havia la corresponent habitació per a la família dels flequers. La meva mare, que era la darrera de la fillada, havia vingut al món al darrer establiment, en aquell entresol encofumat que s'obria amb un minúscul finestró damunt la botiga i, amb no gaire espaioses finestres, damunt l'eixida.

En aquell forn del carrer de Provença, que'dugué llargues temporades artísticament inscrit a la façana en lletres "d'adorno" el títol castellà de "ANTIGUA PANADERIA AMPURDANESA", vaig passar inzombrables estones de la meva infantesa. Com era natural, i més donada la proximitat de les dues cases, la meva mare anava molt sovint a veure la seva. Al redós de l'àvia, coneguda en tot el barri per "la senyora Annetta" i que els seus néts nomenàvem "la iaia", s'ajuntaven les meves ties - febrina la gran i casada la mitjana - i les meves cosines. I la fleca, amb les estibes de saques de farina, propícies, en plena botiga, a tot de jocs excitants, amb ascensions, caigudes i amagatalls, oferia, a més, tot de motius d'atracció per als meus primers anys. Hi havia una llarga eixida, a la qual donaven també les botigues dels veïns - la farmàcia del senyor Prats, la impremta del nostre parent Moret, conegut per mal nom pel Grip, i que s'havia guanyat certa popularitat a les barberies escrivint versos per a "La Campana" amb el pseudònim "Moret de Gràcia", i l'escala que donava al pis principal, on vivien els propietaris de la casa. Al fons d'aques-

ta eixida s'iniciava un corredor, sota una mena de foradada que ara se'm representa tenebrosa i interminable, sempre tapissada de polsim de farina i de brins de pinassa, i que conduïa al pastador i al forn. Una gran figura de cartó i fusta pintats, que representava un indi - vestigi de no sé quines vel·leïtats de vendre cafè i productes colonials a la fleca - semblava presidir un recambró penombrós on s'apilaven sedassos, pales i forques. Una porta donava al vast local on s'elaborava el pa. Hi havia les pasteres, una mena de safareigs de fusta on els fadrins flequers, amb llur indumentaria tradicional - calçotets de vetes, samarreta i un davantal de saca - anaven barrejant, a força de braços, l'aigua i la farina amb la mica de llevat i la sal que donarien la flonjor i el gust exacte a la barrejada. En uns taulells s'arrangleraven abans de coure's, en llurs distintes mides i pesos, els pans. Hi havia les barres de quilo, de lliura i de mitja lliura, els pans de tres lliures -, de crostons, de Valls, de Reus, de barret - i, record inoblidable per al paladar, en tants anys de guerra i de destret - els panets i els llonguets. Hi havia també, altra delícia, les coques per a la torna del pa de fantasia - per a l'altre, les grans rodes de pa de dos o tres quilos, la torna consistia en llonguets o en bocins tallats d'altres peces. Els dies de cada dia, la ~~marxera~~ coca era "de pa", però el diumenge era ensucrada. Per encàrrec, i en diades tradicionals, esfeien també coques de samfaina, de llardons, de pinyons i de confitura. Tot això s'arranglerava, cru o cuit, en aquelles llargues taules de prop de la boca del forn. I aquest s'obria, vermell i radiant, engolint els feixos de llenya de pi i donant el punt just de daurat a les enformades de pans que, amb les pales de mànec llarguíssim, el Modest o el Josep treien del foc.

Tot plegat, composava una estampa negra i vermella - la negror del pastador pintada per la roentor de les flames del forn - amb unes taques blanques o daurades immòbils - els pans i unes altres que no aturaven mai - els flequers. Si jo hi anava, amb la meva germana o les meves cosines, aviat n'érem trets per la nostra tia Lola, fadrina no pas massa benévola per a les entremaliadures infantils. Al defora del pastador, en una altra eixida que corresponia a una casa del carrer de la Universitat, s'amuntegaven les garbes de pi, que servien per a cremar en el forn i per a donar al pa aquell gust inoblidable que ara fóra inútil de cercar-hi. Tant o més que les saques de farina estibades a la botiga, aquells feixos de llenya, refugi de les rates, amb les branques i àdhuc les pinyes que conservaven, eren també bon pretext per a jocs i amagatalis. Aquell pati tenia, encara, un nou encís: s'hi obria una porta al fons que donava a l'escala de la casa i, per allà, al carrer.

I el carrer era un paradís, més o menys prohibit, per als jocs d'infant. S'hi obrien les botigues, totes les botigues de barriada, modestes i útils, amb les famílies que es coneixien pel nom de fonts del cap de casa o - més sovint encara - de la mestressa. Hi havia la carnisseria, la cansaladeria de la Quimeta, olorosa de cansalada viada, de llard de la caldera i de llardons premsats; el vetes-i-fils de la cantonada de Roselló, el plats-i-olles que era com un anexe del forn de l'Àvia, la taverna rubinenca, el peixater, la matalasseria de l'Antoni, a'adroguer del seu davant, la vaqueria de la Gracieta - a la qual jo, de menut, havia donat el sobrenom de "Nena Maca", esdevingut per a tota la família l'apel·latiu oficial d'aquella xicota de cabells rutilats, que em regalava nates de cinc cèntims i merengues, - l'herbolari, amb els seus pots misteriosos on

